

3. Рекламно-інформаційна діяльність:
– створення обласного туристичного веб-сайту та віртуального центру туристичної інформації;

– підтримка масштабних культурно-туристичних заходів.

4. Знакування та облаштування туристських маршрутів:

– подальша реалізація Програми розвитку мережі пішохідних туристських маршрутів в області “Спільним Шляхом до Об’єднаної Європи” (відновлення Східно-Карпатського туристського шляху).

IV. Висновки. Таким чином, розвиток туристично-рекреаційної індустрії в області має об’єктивні і незаперечні передумови. Доведення до конкурентного рівня якості рекреаційних послуг при умові поступового здешевлення їх вартості та розширення асортименту, задіяння нових для регіону і новітніх видів туристичного і санаторно-курортного обслуговування, з залученням наукових підходів та використанням сучасних маркетингових стратегій дозволить вивести туристично-рекреаційну галузь краю на передові позиції не лише в Україні, але й у Європі та поміж країн СНД.

Це дасть змогу привабити більшу кількість туристів та рекреантів, збільшити відрахування в місцевий та Державний бюджети. Створення нових підприємств в цій галузі та розширення діяльності існуючих, розвиток зеленого туризму, дозволить знизити рівень безробіття в сільській місцевості та області загалом, що в свою чергу сприятиме і покращенню демографічної ситуації – зупиненні міграційних потоків за межі області, повернення мігрантів на нові робочі місця з далекого зарубіжжя. Вагомим фак-

тором їх повернення та збільшення потоку інвестицій в область слугуватиме також можливість започаткування малого бізнесу у сфері туризму та рекреації.

Розвиток туристично-рекреаційного господарства в області під призою майбутнього входження України до СОТ та Європейського Співтовариства повинен буде здійснюватись з дотриманням сучасних світових вимог як до розвитку інфраструктури, соціальної сфери, так і до екології. Таким чином, покращення зазнає дорожньо-транспортна мережа, водо-, газопостачання, забезпеченість сучасними видами зв’язку, теле-, радіомовлення, підвищуються вимоги до еколого-безпечного ведення лісового господарства і виробничої сфери економіки області в цілому, запровадження науково-обґрунтованих методів еколого-безпечного лісо- та природокористування, збільшення кількості і підвищення якості очисних споруд, підвищення екологічних, соціальних та економічних стандартів загалом.

1. Ромашок М.Д., Розвиток туризму в контексті соціально-економічного відродження Прикарпаття // Матеріали виступів учасників другої міжнародної науково-практичної конференції „Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою” – Бердянськ, 2006.

2. Крачило Н.П. Географія туризму. – К.: Вища школа, 1987. – 208 с.

3. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2005 рік. Івано-Франківське обласне управління статистики, За редакцією М.М. Колімбровського. – 2006, – 635 с.

Demographic and social position of Ivano-Frankivsk region in the last few years analyzed, as well as role and place of travel and recreation industry in this area. Necessity and main directions of this sphere development founded.

Мацола М.М.

ПРІОРИТЕТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СЕЛА В УМОВАХ РИНКУ

У статті розглянуто теоретичні аспекти соціального розвитку села в ринкових умовах господарювання, зроблена оцінка найгостріших соціально-економічних проблем українського села, виокремлено шляхи соціально-економічного відродження сільських поселень.

Ключові слова: соціальний розвиток села, сільська місцевість, рівень життя сільського

населення, соціальна інфраструктура села, економічне піднесення села.

I. Вступ. Однією із найболючіших проблем в Україні, які потребують негайного розв’язання є відродження українського села. Ринкові перетворення у сільській місцевості призвели на початковій стадії до катастро-

фічного спаду виробництва і руйнування ресурсного потенціалу в сільському господарстві та соціальній сфері. Масова незайнятність і різке падіння рівня життя сільського населення, деградація соціальної інфраструктури та поглиблення демографічної кризи на сільських територіях викликають занепокоєння у суспільстві, є соціально-економічними проблемами, що потребують негайного розв'язання. В Україні стала загально-визнаною реальністю проблема низького рівня життя сільського населення. Трансформація соціально-економічних відносин в країні, реформування аграрного сектору економіки є обставинами, які часто перевищують можливості виживання окремої сільської родини. Хоча головною метою реформ на селі була спрямованість на задоволення не лише фізіологічних, а й духовних, соціальних та інших потреб сільського населення і полягала у наданні селянинові землі і створенні на цій основі ефективного, високопродуктивного агропродовольчого сектору та забезпечення автоматичного підвищення рівня життя сільського населення, на жаль бажаного результату не принесла. А тому слід створити умови для використання позитивних результатів роботи реформованого АПК для піднесення рівня життя сільського населення, створення передумов для формування і становлення середнього класу на селі, широкого залучення до цього партнерів аграрного сектору.

II. Постановка завдання. Соціальна політика держави на селі, яка визначає цілі і напрямки діяльності органів державної влади стосовно поліпшення рівня життя сільського населення, конкретизується через різні проекти і програми, які, на жаль, практично не враховують соціально-економічну специфіку села. Наприклад, Концепція національної програми відродження села на 1995-2005 рр. головним завданням якої була підтримка найбільш незахищених верств сільського населення, містила основні завдання соціально-економічного розвитку села: серед яких – оздоровлення демографічної ситуації та регулювання зайнятості, відродження і збереження сільської поселенської мережі та формування повноцінного життєвого середовища, на жаль, реалізувалася лише в кількох областях країни і не принесла бажаного результату.

Підвищення соціальної складової на селі є актуальним завданням державної соціальної політики, виконання якої має відбуватися поетапно з визначенням найгостріших проблем, що потребують негайного розв'язання у коротко- і середньостроковій перспективі.

III. Результати. У процесі формування ринкових відносин у сільській місцевості розширюється коло соціально-економічних проблем, розв'язання яких буде успішним за умови визнання їх пріоритетними та шляхом досягнення наукової достовірності й обґрунтованості напрямів розвитку сільських населених пунктів. Тому аналіз проблем розвитку соціальної сфери села дає підставу стверджувати, що механізм регулювання її розвитку залежать від системно-комплексного вирішення економічних, соціальних та демографічних проблем. Необхідність комплексного розв'язання проблем села полягає в тому, що чинники впливу на розвиток соціальної сфери взаємопов'язані та взаємозалежні між собою. Тобто, сутність соціального відродження села полягає в тому, щоб сформувати вільного товаровиробника, ринкову інфраструктуру, зорієнтувавши розвиток аграрного сектору економіки так, щоб мати ефективне виробництво та забезпечити конкурентоспроможність продукції.

З огляду на перебіг трансформаційних процесів на селі одним з головних завдань постає сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства в сільській місцевості, зміцнення ролі самих селян у вирішенні соціально-економічних питань розвитку села. Адже територіальні громади сільських поселень залишилися повністю відособленими від функціонуючих на їх територіях сільськогосподарських, промислових та інших підприємств, бо в процесі приватизації не отримали жодної частки в статутному капіталі цих підприємств. Порушуючи принцип територіальної належності та економічної справедливості, це зумовлює виникнення конфліктних ситуацій між органами місцевого самоврядування і керівництвом реформованих підприємств. Це тим більш актуальне завдання за умов проведення адміністративно-територіальної реформи, яка передбачає укрупнення районів. Попередні укрупнення (70-ті рр. 20 ст.), об'єднання господарств призвели до непередбачуваних руй-

нівних наслідків: головна увага надавалася центральному селу, а малі села, хутори втрачали перспективу, посилювалася міграція сільського населення до центральних садиб, де було зручніше вирішувати свої життєві питання.

Пропоновані нині зміни територіального устрою мають на меті наближення влади до людей, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для всіх громадян, незалежно від місця їх проживання. Сьогодні в багатьох селах, де є навіть сільрада, не має автомобільного сполучення, відділень зв'язку, медичних установ, на грані закриття школи через відсутність контингенту дітей, не надаються найпростіші побутові послуги.

Розвиток аграрного сектора економіки тісно пов'язаний з розв'язанням складних соціально-економічних проблем села. Становлення ринкової економіки вимагає розв'язання комплексу проблем, серед яких провідне місце займає соціальне відродження села [1]. Очевидно, що без відродження села не може бути ні продовольчого ринку, ні інших нових структур ринкової економіки. В даний час не працюють соціально-економічні програми розвитку села, згортаються обсяги будівництва житла та об'єктів культурно-побутового призначення. Має місце поглиблення суперечностей і посилення негативних тенденцій, що залишилися селу від минулого, а саме: зростання смертності сільського населення, зниження рівня народжуваності, прогресування депопуляції, руйнація сільської поселенської мережі, занепад трудового потенціалу села. Щорічно з карти України зникає 50 сіл, а в майже 9 тис. сільських поселень або в 30 % має місце процес вилучення села. Найбільше цих сіл в Чернівецькій, Сумській, Полтавській, Кіровоградській, Вінницькій областях.

Нееквівалентний обмін між містом і селом зробив неможливим розв'язання соціальних проблем села, призвів до деградації сільських населених пунктів і масового відпливу з них молоді. Згубно вплинула на розвиток села адміністративно-командна система управління економікою, що відучила людей думати, проявляти свою ініціативу. Це й підштовхнуло селянина до відчуження від землі та засобів виробництва, позбавило його матеріальної зацікавленості в результатах своєї праці, породило пасивність і байдужість.

Тому головною першочерговою умовою відродження українського села є відродження справжнього господаря землі.

Аналіз стану реформування відносин власності на селі показує, що існує ряд перешкод на шляху створення нових господарських структур, а саме: селяни не чітко знають мету і завдання приватизації, відсутня послідовність у підході до проведення економічної реформи, немає зацікавленості у приватизації з боку керівників господарств, ускладнено сам процес приватизації. Умови життя на селі вимагають перегляду ряду концептуальних підходів до соціального відродження, впровадження методологічних засад формування його виробничої та соціальної інфраструктури. Соціально-економічне відродження сільських населених пунктів має будуватись на національно-інтелектуальному потенціалі з урахування людського чинника. На превеликий жаль негативним є і той факт що у селян зникли мотиваційні чинники до праці та сільського способу життя, оскільки праця в сільській місцевості малопродуктивна, селяни майже не мають доступу до кредитних ресурсів, сільськогосподарської техніки, нових сільськогосподарських технологій і знань.

Соціально-економічний розвиток села полягає в тому, щоб сформувати вільного товаровиробника, ринкову інфраструктуру, зорієнтувавши розвиток аграрного сектора в такому напрямку, щоб мати ефективне виробництво і забезпечити конкурентоспроможність продукції як на внутрішньому, так і на світовому ринках. А основа цього закладається сьогодні при реформуванні існуючих відносин на селі. Задоволення всезростаючих потреб сільського населення, відтворення його робочої сили, регулювання міграцій, зайнятості, раціонального використання вільного часу залежить від рівня розвитку соціальної інфраструктури села.

Ці питання тісно пов'язані зі створенням економічної бази для стабілізації рівня життя сільського населення. Для підтримки розвитку сільського самоуправління потрібні заходи із перетворення сільських громад на фінансово забезпечені та самодостатні органи місцевого самоврядування. З цією метою необхідно:

– змінити пріоритети бюджетної політики щодо бюджетів сільських та селищних рад

шляхом передачі функцій збирання й застосування методів впливу по податках, що надходять до місцевих бюджетів, від податкових адміністрацій до органів місцевого самоврядування, створення районних скарбниць, які б формувалися цими органами;

– передати частину загальнодержавних податків і зборів місцевій владі та змінити співвідношення між частками від сум податків, що надходять у центр і залишаються на місцях, на користь перших; зробити їх власними доходами сільських громад, що дозволить відійти від практики дотаційного вирівнювання;

– передбачити в бюджетах всіх рівнів виокремлення даних по фінансуванню села в розрізі міністерств і відомств, програм, грантів, держзамовлень, кредитного фінансування та забезпечити їх публічність;

– дозволити поряд із казначейським банківське обслуговування місцевих бюджетів, що забезпечить більш мобільне використання коштів та отримання додаткового прибутку;

– відійти від практики доведення місцевим бюджетам згори контрольних цифр.

Тільки маючи достатні економічні ресурси та можливість використовувати їх на власний розсуд, територіальні громади сільських поселень зможуть змінити на краще життя на селі, що стане добрим стимулом проживання в сільській місцевості. В бюджетах всіх рівнів має бути соціально захищеною стаття першочергового фінансування видатків на розвиток села з розбивкою по областях (районах, сільських/селищних радах) з врахуванням гостроти проблеми рівня життя сільського населення відповідної території. Необхідно зробити сільську місцевість більш привабливою для господарської діяльності з фіскальної точки зору, зокрема, надавати пільги при створенні нових робочих місць на селі в позааграрній сфері, розвитку сфери послуг, встановлюючи доступні суми податків для підприємців – фізичних осіб.

Швидкий розвиток підприємництва на селі може стати підґрунтям для відродження стаціонарної і пересувної торгівлі, обслуговування послугами закладів культури. Тому, для більш вдалого розвитку підприємництва на селі і в тих напрямках, що кореспондують з потребами конкретних сільських територій, необхідно в районах-лідерах і районах середнього рівня розвитку організувати

при центрах зайнятості або навчальних закладах спеціальні курси бізнес-освіти з врахуванням специфіки малого бізнесу в сільській місцевості для підприємців з числа селян і, перш за все осіб, які вивільнюються з сільського господарства.

Подальший розвиток сільгоспвиробництва та підприємництва на селі потребуватимуть створення нових і відновлення існуючих виробничих площ, реалізації будівельних проектів. До цього слід залучати сільські будівельні бригади і організації, що дозволить підвищити зайнятість сільських жителів, забезпечить розвиток промисловості будівельних матеріалів на селі, дозволить сільрадам більш економічно використовувати їх фінансові ресурси.

Економічне піднесення села має супроводжуватися перетвореннями в соціальній сфері. В кожному районі за участю спеціалістів галузевих управлінь і провідних науковців області необхідно розробити, виходячи з наявних економічних умов та ступеня розвитку підприємництва, стандарти доступності до соціально-культурних та побутових послуг. Виділення на базі кожного району, сільської ради, так званих “опорних поселень” дозволить виконувати їм функції обслуговування селян послугами соціальної сфери.

Основною умовою гідного рівня життя сільського населення є доступ до базової освіти, підвищення якості освітніх послуг через:

– забезпечення отримання повної середньої освіти всіма дітьми із сільської місцевості шляхом: а) взяття на облік і контролю відвідування ними школи з боку управлінь освіти в районах у тісній співпраці із сільськими та селищними радами в особі уповноваженого по роботі з молоддю, що дозволить наповнити працю останнього конкретним змістом; б) запровадження для дітей з віддалених сіл або тих, де немає шкіл, дистанційного навчання;

– поліпшення матеріально-технічної забезпеченості сільських шкіл, особливо оргтехнікою з метою забезпечення доступу до великого обсягу інформаційних ресурсів. Необхідно увести в практику адресну передачу комп’ютерної техніки, яка була у використанні в державних, банківських та інших установах і організаціях, осередках політичних партій сільським школам;

– поширення аграрної освіти на селі завдяки запровадженню викладання на факультативних засадах основ агрономії, ветеринарії, економіки фермерського господарства із залученням фахівців місцевих господарств, які володіють теоретичними знаннями і практичним досвідом для забезпечення базової аграрної підготовки сільських дітей та створенню спеціалізованих гуртків, відродженню навчально-виробничих підрозділів шкіл.

Важливим для життя є збереження і підтримання здоров'я сільських жителів, що, враховуючи сучасний стан медичного обслуговування на селі, потребує: проведення регулярної диспансеризації дітей і молоді в сільській місцевості; організації продажу сільським жителям ефективних медикаментозних препаратів за пільговими цінами з компенсацією витрат через систему соціального забезпечення та Фонд розвитку сільських територій; забезпечення сіл, де є діти, найпростішими спортивними спорудами. В районах-аутсайдерах додатково вкрай необхідним є посилення пропаганди здорового способу життя та залучення сільського населення до занять спортом та фізкультурою; відновлення системи медичних профілактичних оглядів сільського населення; розширення практики виїзного медобслуговування у найвіддаленіші села.

Великим позитивним зрушенням в питаннях соціально-економічного відродження села є роздержавлення власності в соціальній сфері, зокрема, приватизація об'єктів соціальної інфраструктури села. Але ці процеси проходять на селі вкрай повільно. Приватизація об'єктів соціальної інфраструктури створить основу конкурентного соціального середовища, подолає відчуження працівників соціальної сфери від засобів вироб-

ництва та результатів своєї праці і безпосередньо впливатиме на підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

IV. Висновки. На нашу погляд, пріоритетами соціально-економічного розвитку в сільській місцевості є створення умов для забезпечення достатнього життєвого рівня населення, розвитку трудового потенціалу, недопущення надмірної диференціації населення за рівнем доходів, надання адресної підтримки незахищеним верствам населення, всебічного розвитку освіти, культури, поліпшення охорони здоров'я населення. А тому основними напрямками державної соціальної політики в сучасних умовах є створення економічної бази для стабілізації рівня життя сільського населення, забезпечення подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва, врегулювання земельних, майнових і соціально-трудова відносин, формування умов для зростання економічної активності селян, оплати праці, соціального поліпшення якості послуг на селі.

1. Глибіденко В.Ф. Соціально-економічні проблеми зайнятості і соціального захисту населення в аграрному секторі економіки України: Монографія. – К.: Соц.інформ, 2002. – 336 с.

2. Шляхи підвищення рівня життя сільського населення в Україні / За ред. Р.Шмідта. – К., 2003. – 37 с.

3. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки. Указ Президента України // Урядовий кур'єр, 12 грудня 1999 р.

In the article the theoretical aspects of social development of village in the market conditions of menage are considered, done estimation of the sharpest socio-economic problems of the Ukrainian village, the ways of socio-economic revival of rural settlements are selected.

Кривий М.В., Кім В.Ф.

ІНФРАСТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті розкривається суть людського розвитку, його залежність від наявної інфраструктури. Індекс людського розвитку по регіонах України подається у динаміці з 1999 по 2004 роки.

Ключові слова: людський розвиток, інфраструктура, соціальне середовище, індекс людського розвитку.

I. Вступ. У Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека вважаються найвищою соціальною цінністю [1, 3].

Людський потенціал є найважливішим чинником реформування держави і суспільства, що прагнуть включитись в світові потоки сучасних технологічних, інфраструк-